

Мушля равлика

Наталія Терамає

Коли емігруєш у чужу країну, то автоматично починаєш шукати точки дотику з новим середовищем. Що я знала про Фінляндію відразу по приїзді сюди? Стереотипне «країна тисячі озер, сауни та Йоулупуккі» віє чаром пізнання нового, але не створює ґрунту для заземлення. Не заохочувало і зухвале «фінська мова така важка для вивчення, бо вона зовсім інакша», яке доводилося чути на мовних курсах. Проте я знайшла, як вийти за межі цих штампів – я почала шукати подібності між фінською та українською мовами. Перший випадок був по-дитячому кумедний.

- Чому ці чоловіки так часто вживають наше слово «паска»? – запитала я у знайомих українців, які прожили у Фінляндії з десятків років.
- Оооо, – почула багатозначне у відповідь. – Це не має нічого спільного із нашою традиційною випічкою на Великдень. Paska – це лайка, означає «лайно».

Друга спроба видалася вдалішою. Sipuli – було написано на ціннику, над яким вивищувалися гори красивої золотистої цибулі. «О, боже! Так це звучить майже як наша цибуля!», – зраділа тоді я. Вітальне Hei – це ж рідне кличне «Гей!». А граматична форма Minulla on легше сприймається, коли проводиш паралель із українським «у мене є». Так, вишуковуючи подібності між нашими мовами, я заново віднаходила відчуття дому у далекій північній країні.

Твоя рідна мова – це як та мушля равлика, яку ти завжди носиш із собою, куди би не їхала чи йшла. У неї можна заховатися, коли стає некомфортно із незрозумілим навколишнім середовищем. Тоді нагрібаєш книжок у бібліотеці Suomen kirjallisuuden seura – благо існує перекладацька програма FILI – і поринаєш у фінський світ українською: «Семеро братів» Алексіса Ківі, «Мідне серце» Леєни Лехтолайнен, «Виючий мірошник» Арто Паасілінні, «Акваріумне кохання» Анни-Леєни Гяркконе́н і – о, господи! – «Рік зайця», знайомий тобі із початку 2000-х, коли вдома в Києві мудрий перекладач порекомендував почитати не схожого ні на кого фінського письменника. Я заспокоююся і виходжу зі своєї мушлі – цей фінський світ мені вже краще знайомий.

Моє середовище у Гельсінкі – багатомовне. Тобто навколо люди, які володіють різними мовами – рідною, як ab ovo, та іноземною, як вимушений крок зжитися з новими вимогами часу. У моєму колі емігрантки перехідного періоду рідна – це здебільшого українська. Іноземна – фінська чи англійська. Зайняті на роботах і заангажовані у життя своїх народжених вже тут і інтегрованих у це суспільство дітей (школи, гуртки, хоббі), ми маємо все менше простору для української і віддаємо все більше часу фінській (англійській чи шведській). Іноземна стає другою рідною. А рідна-рідна? Ображена, вона потроху вигрібає із закапелків нашої пам'яті слова, щоби з часом піти разом з ними геть – як розлюблена жінка йде від чоловіка, забравши своїх дітей. А на пам'ять, так, аби зробити боляче, лишає спогади про слова, які не можна забути, бо вони нагадують про найважливіші моменти в твоєму житті. Ось так стається, що у твоїй родині тепер інша рідна мова. Інший рідний дім...

Ми збираємося з подругами за пляшкою шампанського. О, це таке щастя, що фінки також люблять цей грайливий напій. Тому ми відчуваємося по-фінськи розкутими і по-

українськи щасливими. Перші келихи ідуть під акомпанемент розмов про побут, дітей, чоловіків, роботу. Але чим меншим стає рівень шампанського у пляшці, тим вищим рівень наших розмов. Ми переходимо на сокровенне, і у нашому віці та статусі це часто про мову.

- Я не знаю, як наступного року повезу дітей додому. Там просто засилля російської. Цього літа за півтора місяці у Києві я лише пару разів чула українську від дітей на нашому майданчику. Півтора місяці. І це столиця України! Деякі навіть не розуміли моєї україномовної дитини. І це рівень садочка. Якою мовою вони там розмовляють? А що буде далі, у школі?
- То приїзди до нас на Франківщину, – підколєє подруга із західного регіону України.
- Їхати зі столиці України у пошуках української мови – яка гірка іронія! – протестую проти мовного біженства.
- Ну у нас таких проблем немає, – відповідає вона. Я хочу закинути їй про школярів, які сидять на російськомовних ютуб-каналах та молодь, яка надає перевагу просувати себе в інста російською, бо так їх вчать, що аудиторія більша. Але мені болить моє і я продовжую:
- Дико, правда, що я вожу дітей додому з тим, щоби вони там підтягнули свою українську, а натомість намагаються отримати російськомовних. Уся моя україномовна київська булька стогне – садочки і школи не гребують російською, бо... Перелік причин додається. Навіщо тоді мені такий дім, який не дає відчуття дому?

Проблема русифікації українців як хронічна хвороба. Наче і хочеш вилікуватися, але не можеш. Наче і краще стало, а потім – о, нова хвиля накрила. І так уже сотні років. Ми переходимо до риторичного «А як фінам вдалося?». Паралелі очевидні – і тут, і там імперські впливи, і тут, і там колоніальне минуле. Фінам вдалося зробити фінську домінуючою, відсунувши шведську на маргінес. Я бачу як вони комфортно почувуються у своєму домі-мушлі зі своєю фінською. Телебачення, газети, кіно, бюрократія і фінанси – усе говорить фінською мовою. Фінська як синонім дому навіть проскакує у моїй розмові із молодого шведомовною фінкою: «Я переїхала до Гельсінкі спеціально, щоби підтягнути фінську до хорошого рівня. У західному регіоні, звідки я, усе шведомовне. Але якщо я хочу досягти чогось за його межами, то мені потрібна фінська». Розкакую про це своїм подругам. «Це так злить, коли в Україні хтось із фейсбучних експертів починає приводити приклад Фінляндії як двомовної країни», – друга пляшка шампанського випита наполовину. Хоч наша розмова стосується вищих матерій, але лексика стає все брутальнішою. – Та вони ніфіга не шарять! Чи то корисні ідіоти, чи латентні агенти. Де ви тут, в сраці, бачили засилля шведської?!».

«Блін, курва, заїбали», – кожна з подруг як аргумент на підтвердження вживає поширену у своєму регіоні лайку. Шампанського вже не лишилося. Але наша мова ще з нами – багатогранна, літературна і неформальна, красива і вульгарна. Тільки вона може передати усе, що ми чуємо. Тільки з нею ти чуєшся, як той равлик у мушлі – затишно, як удома.